

ОСОБА У КОНТЕКСТІ ІСТОРІЇ

УДК 329.73ЗУПА(092)

*Олександр ІЩУК**

Василь Порплиця («Байда») – зв’язковий головного командира УПА Василя Кука

Досліджується життєвий шлях та діяльність Василя Порплиці («Байди») – зв’язкового головного командира УПА Василя Кука в 1946–1953 рр. Особливу увагу приділено справі його розшуку органами МГБ–МВД упродовж 1951–1953 рр.

Ключові слова: політичні репресії, підпільники, чекісти, ОУН, УПА, НКВД, НКГБ, МГБ, МВД.

Одним з актуальних напрямів сучасних вітчизняних історичних досліджень стало висвітлення біографій керівників ОУН та УПА. Упродовж радянського періоду історії України компартійні агітатори називали членів націоналістичного підпілля винятково «бандитами», а каральні органи ГПУ–НКВД–НКГБ–

* *Іщук Олександр Степанович* – кандидат історичних наук, науковий співробітник Центру дослідження визвольного руху.

МГБ–МВД–КДБ максимально утаємничили подробиці їхніх біографій. Якщо учасника визвольного руху заарештовували й засуджували до виправно-трудових таборів або розстрілу, то матеріали його кримінальної справи ховали «за сімома замками» у відомчих архівах. Якщо ж підпільник гинув під час військової операції чи був розстріляний за вироком військтрибуналів чи Особливої наради – чекісти робили все, аби ніхто не міг навіть знати, де його могила.

Зі здобуттям Україною незалежності в 1991 р. ситуація кардинально змінилася. Поступово стали доступними раніше засекречені матеріали. Особливу роль в оприлюдненні архівів колишніх радянських органів держбезпеки відіграли укази Президента України В. А. Ющенка, згідно з якими всі документи про український визвольний рух розсекречувалися¹.

Василь Порплиця («Байда») в 1946–1953 рр. був зв'язковим головного командира УПА Василя Кука, одним із найбільш довірених його помічників. Про його життя досі було відомо дуже мало, хоча він відігравав важливу роль в українському визвольному русі. Відсутні також детальні біографічні дослідження. Проте інколи про цю особу згадували у працях, присвячених В. Куку та іншим членам Проводу ОУН на українських землях, адже він був їхнім зв'язковим упродовж тривалого часу. Зокрема про В. Порплицю згадано у працях Д. Веденеєва², В. В'ятровича³, О. Іщука⁴, В. Манзуренка⁵, Н. Ніколаєвої⁶, В. Сергійчука⁷ та

¹ Укази Президента України № 37/2009 від 23 січня 2009 р. «Про розсекречення, оприлюднення та вивчення архівних документів, пов'язаних з українським визвольним рухом, політичними репресіями та голодоморами в Україні»; № 946/2009 від 19 листопада 2009 р. «Про додаткові заходи щодо визнання українського визвольного руху ХХ ст.»; № 5/2010 від 6 січня 2010 р. «Про заходи з відзначення, всебічного вивчення та об'єктивного висвітлення діяльності українських січових стрільців»; № 75/2010 від 28 січня 2010 р. «Про вшанування учасників боротьби за незалежність України у ХХ ст.».

² *Веденеєв Д.В.* Одиссея Василя Кука: Военно-политический портрет последнего главнокомандующего УПА. – К.: «К.И.С.», 2007. – 208 с.

³ *В'ятрович В.* Історія з грифом «секретно»: Таємниці українського мунулого з архівів КГБ. – К.; Львів: ЦДВР, 2011. – 328 с.; *Його ж.* Історія з грифом «секретно»: Архіви КГБ розповідають (нові сюжети). – Львів:

ін. Інформація про діяльність В. Кука та його оточення міститься в узагальнюючих виданнях з історії ОУН і УПА, підготовлених А. Русначенком⁸, А. Кентієм⁹, І. Патриляком¹⁰, О. Гогуним¹¹ та іншими дослідниками. Деякі подробиці про діяльність В. Порплиці можна почерпнути зі спогадів членів ОУН В. Галаси¹², М. Савчин¹³, інтерв'ю В. Кука¹⁴.

Часопис, 2012. – 240 с.; *В'ятрович В., Забілий Р., Дерев'яний І., Содоль П.* Українська повстанська армія: Історія нескорених. – 3-тє вид. – Львів: ЦДВР, 2011. – 352 с. та ін.

⁴ *Іщук О.* Підпільниця ОУН із Дніпропетровщини Уляна Крюченко // Українки в історії ХХ–ХХІ століття. – К., 2012. – С. 123–129; *Його ж.* Життя та доля Уляни Крюченко. – К., 2008. – 50 с.; *Іщук О., Ніколаєва Н.* Життєвий шлях Уляни Крюченко – дружини Головного командира УПА Василя Кука – «Леміша» // Воєнна історія Наддніпрянщини та Донщини: Мат. Всеукр. наук. військ.-іст. конф., 25.05.2011 р., м. Дніпропетровськ. – К., 2011. – С. 411–423.

⁵ *Манзуренко В., Іщук О.* Василь Кук – Головний командир УПА. – Рівне: О. Зень, 2008. – 80 с.

⁶ *Ніколаєва Н.* Уляна Крюченко – «Оксана». – Торонто; Львів: Літопис УПА (серія «Події і люди», кн. 23), 2013. – 128 с.

⁷ *Сергійчук В.* Як ловили останнього командира УПА // Українознавство-2003. – К.: Укр. видав. спілка, 2002. – С. 224–225.

⁸ *Русначенко А.* Народ збурений: Національно-визвольний рух в Україні й національні рухи опору в Білорусії, Литві, Латвії, Естонії. – К., 2002. – 519 с.

⁹ *Кентій А.В.* Збройний чин українських націоналістів: 1920–1956: Історико-архівні нариси. – Т. 2: Українська повстанська армія та збройне підпілля Організації українських націоналістів: 1942–1956. – К., 2008. – 415 с.

¹⁰ *Патриляк І.К.* «Встань і борись! Слухай і вір...»: українське націоналістичне підпілля та повстанський рух (1939–1960 рр.). – Львів: Часопис, 2012. – 592 с.

¹¹ *Гогун А.* Между Гитлером и Сталиным: Украинские повстанцы. – Санкт-Петербург: Нева, 2004. – 416 с.

¹² *Галаса В.* Наше життя і боротьба: Спогади. – Львів: МС, 2005. – 270 с.

¹³ *Савчин М.* Тисяча доріг // Літопис Української повстанської армії / За ред. Є. Штендери. – Торонто; Львів, 1995. – Т. 28. – 600 с.

¹⁴ *Горишняк В.* О своей непростой судьбе размышляет последний главнокомандующий ОУН-УПА Василий Кук // Факты и комментарии. – 2002. – 18 сентября. – С. 13; *Кук В.* 9 мая праздником не считаю // Комсомоль-

При підготовці цього дослідження, окрім наукових праць і спогадів, використовувались архівні матеріали, що зберігаються в Галузевому державному архіві Служби безпеки України. Щоправда, ця інформація в основному стосується розшуку В. Порплиці чекістами, і не завжди подає точні дані про його діяльність.

У фонді 2 (Управління боротьби із бандитизмом МВД, Управління 2-Н та 4 Управління МГБ–КГБ УРСР) ГДА СБ України збереглися доповідні записки, спецповідомлення та звіти співробітників органів держбезпеки про розшук В. Кука і його оточення (в т. ч. і В. Порплиці) впродовж 1944–1954 рр.; указівки НКВД–НКГБ–МГБ–МВД–КГБ щодо розшуку В. Кука і його бойовиків та зв'язкових за 1944–1954 рр.; оригінали фотографій В. Кука та його бійців, вилучені під час проведення чекістсько-військових операцій та інших оперативних заходів; оригінали документів ОУН і УПА тощо.

Важливим історичним джерелом стали архівні кримінальні справи, порушені проти заарештованих у 1939–1960 рр. членів ОУН та УПА. У них також згадано про діяльність В. Порплиці. Нині вони зберігаються у ф. 5 (Кримінальні справи на nereабілітованих осіб) та ф. 6 (Кримінальні справи на реабілітованих осіб) ГДА СБ України. Інформація в подібних документах вимагає перевірки й підтвердження іншими джерелами. Зокрема В. Кук¹⁵, У. Крюченко¹⁶ та В. Охримович¹⁷ після арешту на допитах детально охарактеризували В. Порплицю як зв'язкового Проводу ОУН.

Указівки чекістів щодо розшуку В. Кука і його оточення зберігаються у ф. 9 (Накази та нормативно-розпорядчі документи)

ская правда. – 2005. – 12 апреля. – С. 8, 17; Муратов О. Про УПА – від першої особи: Про юнацьке загартування у «Пласті», гімназійний вишкіл і, головне, про боротьбу на чолі проводу Української повстанської армії розповідає останній головнокомандувач УПА Василь Кук // Дзеркало тижня. – 2007. – 10 лютого. – С. 14.

¹⁵ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі – ГДА СБ України), ф. 6, спр. 51895-фп.

¹⁶ Там само, спр. 51896-фп.

¹⁷ Там само, ф. 5, спр. 445.

ГДА СБ України. Це вказівки НКВД–КГБ УРСР – НКВД–КГБ СРСР про діяльність Проводу ОУН на українських землях. Вони демонструють динаміку поглядів чекістського керівництва на боротьбу з українським визвольним рухом.

Інформація про В. Порплицю міститься й у ф. 13 (Колекція друкованих видань) ГДА СБ України. У першу чергу – у матеріалах обширної справи № 372 про діяльність ОУН і УПА в Україні в 1944–1954 рр.¹⁸, а також у багатотомних додатках до неї – справах № 376 та № 398¹⁹. Їх було створено на початку 1960-х рр. у рамках реалізації задуму КГБ УРСР щодо увічнення пам'яті про загиблих чекістів, а також систематизації інформації про діяльність ОУН і УПА для її подальшого використання з навчальною метою²⁰. У справі № 372 приділено чимало уваги аналізу заходів чекістів із розшуку В. Кука та його оточення в 1944–1954 рр. Зокрема, у т. 54 містяться копії свідчень В. Кука за 1954–1955 рр., у т. 70 – матеріали про його розшук. Саме тут збереглися копії документів про розшук УМГБ–УМВД по Тернопільській обл. В. Порплиці в 1952–1953 рр. Розрізнена інформація про оточення В. Кука є й в інших томах цієї справи. У спр. 398 збереглися фотографії В. Порплиці²¹.

У ф. 16 (Секретаріат ГПУ–КГБ УРСР) ГДА СБ України зберігаються спеціальні повідомлення НКВД–КГБ УРСР до ЦК КПУ, зокрема, про розшук і знищення підпільників ОУН та УПА, у тому числі стосовно В. Кука, В. Порплиці.

У ф. 65 (Справи оперативного обліку КГБ УРСР) ГДА СБ України зберігаються агентурні справи НКВД–НКГБ–МГБ–МВД–КГБ УРСР на керівництво ОУН і УПА в Україні. Центральною

¹⁸ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 372 (у 103 т.). У т. 54 містяться копії свідчень В. Кука, у т. 70 – матеріали про його розшук чекістами в 1950–1954 рр.

¹⁹ Там само, спр. 376 (у 88 т.), спр. 398 (у 53 т.).

²⁰ Див.: *Ищук О.* Узагальнення органами КДБ УРСР досвіду боротьби з підпіллям ОУН та УПА: до створення відомчої тематичної колекції архівних документів (1959–1964 рр.) // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2009. – № 1 (32). – С. 87–119.

²¹ ГДА СБ України, ф. 13, спр. 398, т. 12 (пакет з фотографіями бойовиків В. Кука).

серед них є багатотомна справа «Берлога» на членів Проводу ОУН на українських землях. Вона датується 1944–1960 рр., збереглося 8 основних томів та 64 додатки²². Важливо зауважити, що розробка цієї справи проводилася як у Києві, так і в усіх обласних управліннях НКВД–НКГБ–МГБ Західної України. До сьогодні збереглися також матеріали львівської (53 томи), рівненської (4 томи) та дрогобицької (24 томи) справ.

Також у фонді № 65 збереглися багатотомні агентурні справи та справи-формуляри з розшуку керівників ОУН і УПА Р. Шухевича²³, Р. Кравчука²⁴, В. Кука²⁵, П. Федуна²⁶, В. Сидора²⁷, В. Охримовича²⁸, В. Галаси²⁹, Д. Клячківського³⁰, Я. Бусла³¹, У. Крюченко³² та ін. У деяких із них також трапляються згадки про В. Порплицю. Щоправда, агентурні донесення інформаторів НКВД–КГБ про нього не завжди відзначаються точністю, адже до 1952 р. чекісти не могли встановити місця його перебування.

Одним із важливих джерел для дослідження біографії В. Порплиці є контрольно-наглядова справа за діяльністю «бандгрупи “Байди”», порушена МГБ УРСР наприкінці 1952 р.³³ Вона збереглася в матеріалах відділу 2-Н УМГБ по Тернопільській обл. У справі відклалися вказівки та плани роботи з розшуку В. Порплиці, спецповідомлення й доповідні записки про виконання намічених заходів, доповідні записки, агентурні донесення, переклади російською мовою листів підпільників та інші важ-

²² ГДА СБ України, ф. 65, спр. С-9079.

²³ Там само, спр. С-7448.

²⁴ Там само, спр. С-7447.

²⁵ Там само, спр. С-7736.

²⁶ Там само, спр. С-9112.

²⁷ Там само, спр. С-7443.

²⁸ Там само, спр. С-7765.

²⁹ Там само, спр. С-9108.

³⁰ Там само, спр. С-8467.

³¹ Там само, спр. С-7439.

³² Там само, спр. С-8198.

³³ Там само, ф. 73, спр. 488.

ливі матеріали. Крім того, у матеріалах фонду № 73 ГДА СБ України за 1944–1960 рр. міститься й інша інформація про В. Порплицю – переклади підпільних документів, листів, спецповідомлення, доповідні записки, звіти, довідки, плани роботи відділу 2-Н УМГБ по Тернопільській обл. Уцілили також матеріали про роботу районних відділів НКВД–КГБ на Тернопільщині за період 1944–1960 рр.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що в ньому вперше детально досліджено життя й діяльність В. Порплиці («Байди»), уводиться в наукових обіг чимало маловідомих широкому загалові архівних матеріалів НКВД–НКГБ–МГБ–МВД–КГБ УРСР. Саме з їх допомогою вдалося встановити основні етапи життя та діяльності В. Порплиці.

За даними органів держбезпеки, зібраними в 1944–1952 рр., Василь Олексійович Порплиця народився 1922 або 1923 рр. у с. Хоростець (тоді – Козівського р-ну Тернопільської обл.), українець, із селян-середняків. У підпіллі ОУН перебував щонайменше з 1943 р., використовував псевдоніми «Байда», «Славко» та ін.

Згідно з донесеннями агентів МГБ «Яр», «Мішук», «Петро», «Адамчук», «Олійник» та інших, В. Порплиця в 1942 р. навчався у Львівській торговельній школі, а потім начебто виїжджав до Німеччини (щоправда, документальних підтверджень цього немає, і ця інформація поки що доволі сумнівна). У 1944 або 1945 рр. він повернувся в Тернопільську область, уже будучи зв'язаним із підпіллям ОУН. Чекісти від заарештованих підпільників (зокрема, від керівника Бродівського надрайонного проводу ОУН Степана Бутинського «Оріха») отримали дані, що В. Порплиця в 1943–1944 рр. діяв на території Львівщини, забезпечував лінії зв'язку підпілля, у тому числі між Галичиною й Волиню, був особисто знайомим із багатьма провідниками. Він діяв на території тогочасних Бродівського, Підкамінського та Заболотцівського районів. Із 1946 р. В. Порплиця став членом боївок, які забезпечували лінії зв'язку В. Кука на Тернопільщині. Після загибелі підпільника «Плугатора» – одного з керівників зв'язкових ліній В. Кука, В. Порплиця фактично замінив його. Через певний час він опинився серед керівників зв'язку В. Кука з організаційними ланками ОУН на території Львівської,

Тернопільської та Станіславської (нині – Івано-Франківської) областей. Однак подробиць про цей період його діяльності збереглося вкрай мало, у першу чергу через суворе дотримання підпільниками конспірації.

В. Порплиця мав широке коло знайомих на Зборівщині та Козівщині, які допомагали підпіллю ОУН. Більшу частину часу він переховувався у селах та лісах саме на території цих районів, адже чимала частина місцевого населення активно підтримувала підпілля, допомагала йому матеріально.

У 1951 р. Козівський районний відділ МГБ завів на В. Порплицю справу-формуляр № 18545. Як бачимо, у поле зору чекістів він потрапив доволі пізно, і його активний розшук розпочався лише на сьомий рік після повернення радянської влади. Хоча про підпільника «Байду» співробітники місцевого апарату держбезпеки знали раніше і навіть мали його фотографію, але до 1952 р. не могли ідентифікувати³⁴. Про причетність В. Порплиці до ОУН свідчили заарештовані МГБ Степан Іванович Кругляк, Текля Миколаївна Штокало та ін. За їхніми словами, В. Порплиця, починаючи з 1945 р., перебував у боївці УПА, яку очолював «Май». Цей підрозділ діяв на території тогочасних Козівського та Зборівського районів Тернопільської обл.

Із найближчого оточення В. Порплиці в 1952 р. в підпіллі ОУН чекістам удалося встановити таких осіб:

- 1) *Заєць Михайло Миколайович*, 1921 р. н., народився у с. Берлин Бродівського р-ну Львівської обл., українець, у підпіллі ОУН перебував щонайменше з 1944 р., у 1945–1950 рр. був охоронцем головного командира УПА Романа Шухевича «Тура». Із березня 1950 р. перебував в охороні члена Проводу ОУН, керівника Львівського крайового проводу ОУН Осипа Дяківа «Горнового». Із 1951 р. став зв'язковим Василя Кука на Тернопільщині. Умів вправно підробляти печатки, підготував до друку спогади. У чекістів була інформація, що після загибелі 23 травня 1952 р. керівника Тернопільського окружного проводу ОУН «Олеся» В. Кук улітку 1952 р. хотів призна-

³⁴ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 1–3.

чити замість нього М. Зайця. Останній уважався в підпіллі одним із найбільш довірених осіб В. Кука³⁵.

2) *Кузів Василь Андрійович «Орач»,* 1921 р. н., народився у с. Кліщівна Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл., в ОУН перебував щонайменше із 1944 р., із 1946 р. у складі боївок, що забезпечували діяльність В. Кука.

3) *Колесник Михайло Іванович,* 1915 р. н., народився у с. Конюхи Козівського р-ну Тернопільської обл., в ОУН перебував принаймні з 1944 р.

Уперше про те, що В. Порплиця керує кур'єрською групою В. Кука, чекістам стало відомо від затриманого 6 жовтня 1952 р. члена Проводу ОУН Василя Охримовича. Він же розповів про приблизні місця його базування: тодішні Зборівський, Березанський та Козівський р-ни Тернопільської обл. У результаті проведених оперативних заходів 3 грудня 1952 р. М. Заєць та В. Кузів були вистежені й загинули під час чекістсько-військової операції у с. Конюхи Тернопільської обл.³⁶

Після цього було організовано розшук В. Порплиці у селах Конюхи, Розгадів, Годів, Юзефівка, Хоростів, Жабиня та ін. Співробітники держбезпеки вважали, що він переховувався з В. Куком. Але пошуки результатів не принесли. Зате чекісти виявили брата В. Порплиці – Петра, близьких знайомих Федора Сушника, Йосифа Холондовича, Марію Чаловську та ін. Вони розповіли, що В. Порплиця взимку 1950–1951 рр. переховувався у криївці в господарстві Марії Процик у с. Конюхи. Цю криївку чекісти відкрили, а господарку змусили свідчити про вояків УПА. Як виявилось, восени 1951 р. підпільники всі речі з бункера забрали й перенесли до лісу, запечатали його та наказали господарям хати нікому нічого не розповідати. Улітку 1952 р. агентура МГБ епізодично фіксувала появу В. Порплиці у селах Розгадів та Годів, але ці дані мало у чому допомогли чекістам.

³⁵ Див.: *Ишук О., Ніколаєва Н.* Доля та спогади охоронця Романа Шухевича – Михайла Зайця – «Зенка». – К., 2007. – 50 с.; *Стрільчук В.* Михайло Зайць – охоронець Романа Шухевича // *Український визвольний рух.* – 36. 5. – Львів, 2005. – С. 203–208.

³⁶ *Ишук О., Ніколаєва Н.* Спогади охоронця Романа Шухевича Михайла Зайця – «Зенка» // *Український визвольний рух.* – Львів, 2007. – С. 58.

28 листопада 1952 р. підпільниця ОУН Марія Іванівна Кренцель під тиском співробітників МГБ змушена була повідомити, що В. Порплиця використовує псевдонім «Байда». Також вона впізнала його за пред'явленою їй фотокарткою. М. Кренцель сказала, що їй відомо про В. Порплицю від її чоловіка, колишнього провідника Зборівського районного проводу ОУН у період до 1946 р. «Кия» (справжнє ім'я в документах не зазначено, він загинув у бою).

Від своїх агентів чекісти дізналися, що «Байда» разом із двома підпільниками в 1951–1952 рр. регулярно з'являвся у селах Хоробрів, Хоростець на межі тодішніх Козівського та Зборівського районів Тернопільської області.

У результаті оперативних заходів чекістам удалося встановити наступних родичів В. Порплиці:

- 1) мати – *Порплиця Марія*, проживала в с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл.;
- 2) сестра – *Турок Анна Олексіївна*, 1918 р. н., проживала разом із чоловіком в с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл.;
- 3) сестра – *Руда Анастасія Олексіївна*, 48 р., проживала в с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл.;
- 4) сестра – *Порплиця Марія Олексіївна*, близько 50 років, проживала в с. Юзефівка Зборівського р-ну Тернопільської обл.;
- 5) брат – *Порплиця Петро Олексійович*, 40 р., проживав у с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл.;
- 6) брат – *Порплиця Михайло Олексійович*, 1908 р. н., проживав у с. Цицівка Зборівського р-ну Тернопільської обл.;
- 7) двоюрідний брат – *Порплиця Микола Степанович*, 1910 р. н., проживав у с. Цицівка Зборівського р-ну Тернопільської обл.;
- 8) двоюрідний брат – *Порплиця Василь Степанович*, проживав у с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл.;
- 9) двоюрідна сестра – *Порплиця Анна Степанівна*, 1924 р. н., проживала у с. Глинна Козівського р-ну Тернопільської обл.;
- 10) двоюрідна сестра – *Стукало Марія Степанівна*, 1922 р. н., проживала в с. Хоростець Козівського р-ну Тернопільської обл.;

11) дядько – *Королевич Іван Казимирович*, віком прибіл. 55 р., проживав у с. Августівка Козівського р-ну Тернопільської обл.³⁷

Після опитування мешканців сіл Козівського та Зборівського районів чекісти встановили особисті прикмети В. Порплиці, а також деяких осіб, з якими він підтримував контакти. Було складено приблизний словесний портрет розшукуваного: вище середнього зросту, міцної статури, брюнет, очі карі, обличчя кругле, ніс прямий і широкий, підборіддя пряме з ямкою, має кілька вставних зубів із жовтого металу. Озброєний автоматом ППШ, пістолетом, гранатами.

На допитах дружина В. Кука Уляна Крюченко свідчила, що зиму 1952–1953 рр. її чоловік та В. Порплиця («Байда») провели в бункері в господарстві селянина Ткачука у с. Пліхів³⁸. За іншими даними, В. Порплиця зимував сам в окремій криївці і згодом розповідав, що якби не радіо, то збожеволів би. Він важко переживав загибель М. Зайця та В. Кузіва. Як завжди, узимку підпільники читали літературу, а також робили власні нотатки щодо перспектив подальшої роботи³⁹.

Збереглися також цікаві подробиці про те, як функціонували зв'язкові лінії В. Кука в 1949–1953 рр. і які саме обов'язки виконував В. Порплиця. Про це свідчила 14 липня 1954 р. У. Крюченко:

«В цей час у В. Кука діяв основний зв'язок з півдня на північ, що йшов через пункти “Байди” – “Вишневого” – “Дуба”. Побічний зв'язок був на Тернопільщину через “Чалого”, до окружного провідника Тернопільщини “Олеся”. Також до окружного провідника “Олеся” на Золочівщину – через “Вишневого”. Але ці два зв'язки перервалися в 1952 р., коли загинули люди, які тримали зв'язки. До 1952 р. В. Кук діставав пошту як з півдня, так і з півночі. Це були записки, а також підпільна література, яку він казав переписувати на машинці, а деяку відразу віддавав до архіву, як непотрібну. Архіви зберігалися закопані в банках у лісі... Люди, що були на зв'язках, діставали від Леміша гроші на убрання і взуття, а також на інші необхідні особисті речі. Харчі

³⁷ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 1–3.

³⁸ Там само, ф. 6, спр. 51896-ФП, т. 2, арк. 116.

³⁹ Там само, ф. 13, спр. 372, т. 70.

організовувалися в терені. Зерно спочатку брали у магазинерів колгоспу, а потім, щоб не розконспіруватися, купували. Так само свині... Пошту він приготував на південь або на північ сам. Записки писав олівцем на папіросному папері, частину шифрував. Приготовлення однієї пошти у нього забирало кілька днів, часами цілий тиждень. На машинці писалося тільки загальні інструкції, що не підлягали конспірації. Напр[иклад], щоб покращити конспірацію; щоб на зиму кожна підпільна група обов'язково робила базу (криївку), а не ходили по стрижках цілу зиму, бо це веде до провалу; щоб в криївках не дармували, а вчилися; щоб не ходили без потреби до дівчат у селах, бо це також веде до провалу і т. п.»⁴⁰.

Як бачимо, крім функцій зв'язкового, В. Порплиця та інші підпільники з оточення В. Кука виконували також завдання охоронців, заготовляли у селах продукти, купували або збирали необхідні речі (одяг, взуття, книги, газети, посуд тощо). Уся ця діяльність проводилася з дотриманням максимально можливих заходів конспірації.

Для підготовки листів керівництво підпілля розробило окремі інструкції⁴¹. Листи (як їх ще називали – «грипси») писалися переважно на тонкому цигарковому папері, їх скручували у дрібну трубочку, або ж складали вдесятеро, щоб вони займали якомога менше місця. Зазвичай підпільники в листах намагалися бути максимально лаконічними. Якщо лист передавався на далеку відстань, то він запаковувався так, щоб його не пошкодили вода чи сніг. На обгортці писалася адреса (зазвичай пункт зв'язку, псевдонім або цифрове зашифрування адресата). У тексті листів нерідко використовувалися шифри та коди. Якщо кур'єрів заарештовували, то вони мали завдання будь-що знищити «грипс» (спалити, утопити, викинути, інколи навіть з'їсти).

Зв'язкові лінії підпілля ОУН було побудовано дуже конспіративно. Часто «грипси», що направлялися з однієї адреси на

⁴⁰ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 51896-ФП, т. 2, арк.33–38 зв.

⁴¹ Див.: Іщук О., Ніколаєва Н. Методи зашифрування кореспонденції у підпіллі ОУН і УПА та її розшифрування органами державної безпеки УРСР в 1944–1955 рр. – К., 2007. – 38 с.

іншу, проходили через декілька зв'язкових пунктів на різних територіях. Причому нерідко зв'язкові лише передавали пошту, і навіть не знали один одного особисто. Крім того, зустрічі зв'язкових зазвичай відбувалися вночі, у заздалегідь обумовлених місцях, за умовними знаками розпізнавання. Нерідко для передачі пошти застосовувались так звані «мертві пункти»: листи клали в дупло дерев чи під певний камінь, а потім інші підпільники їх забирали й передавали наступному зв'язковому.

Головним завданням В. Порплиці після отримання листів від В. Кука було забезпечити їх передачу адресатам по лініях зв'язку. Так само від різних зв'язкових ліній він отримував пошту, що направлялася на адресу В. Кука, систематизував її та передавав особисто йому.

Листування В. Кука в період 1944–1954 рр. вивчали В. Ковальчук та В. Огороднік⁴². Його адресатами були переважно члени Проводу ОУН на українських землях Роман Шухевич («Тур»), Василь Сидор («Шелест»), Роман Кравчук («Петро»), Олекса Гасин («Лицар»), Яків Бусел («Галина»), Петро Федун («Север»), Осип Дяків («Горновий»), Василь Охримович («Грузин»), Василь Галаса («Орлан») та інші, а також крайові провідники Іван Литвинчук («Дубовий»), Микола Козак («Смок»), Степан Янишевський («Далекий»), Іван Прокопишин («Бурлан») та багато інших провідників підпілля.

У 1944 р. В. Кук мав багато організаційних зустрічей та вів жваве листування. Із роками дедалі більше підпільних керівників гинули в боях із чекістами або потрапляли під арешт. Тому в 1952–1953 рр. масштаби листування В. Кука зменшилися.

Відповідно, обов'язки В. Порплиці поступово змінювалися – він почав менше приділяти увагу зв'язку. Основна його робота полягала в господарському забезпеченні криївок, дотриманні

⁴² Літопис Української повстанської армії: Нова серія. – Т. 16: Волинь і Полісся в невідомій спадщині ОУН і УПА: 1944–1954 рр. / Упор. В. Ковальчук, В. Огороднік. – К.; Торонто, 2011. – 1024 с.; Ковальчук В., Огороднік В. Листування керівництва ОУН(б) і УПА на українських землях // З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ. – 2010. – № 1. – С. 147–168; Їх же. Листування керівництва підпілля ОУН(б) на Волині і Поліссі // Там само. – № 2. – С. 236–331.

заходів конспірації, підтримуванні контактів із довіреними людьми у селах, ознайомленні з пресою та підпільною літературою.

На початку 1950-х рр. співробітникам держбезпеки вдалося ліквідувати організаційну мережу ОУН. У 1952–1953 рр. підпільники вже не могли скласти серйозної загрози комуністичному режиму. Але здаватися В. Кук та його оточення не бажали, розуміючи, що їх обов'язково засудять або й розстріляють.

Навесні 1953 р. В. Кук, У. Крюченко та В. Порплиця після виходу з зимових криївок попрямували на зустріч до керівника Рогатинського надрайонного проводу ОУН Олексія Демського («Шувара»)⁴³. Він у 1944–1950 рр. був одним із найбільш довірених підпільників ОУН, наближених до керівництва підпілля, постійно допомагав членам Проводу ОУНР. Шухевичу та Р. Кравчуку, криївки яких знаходилися на Рогатинщині. Спроби зв'язатися з ним наприкінці березня та на початку квітня 1953 р. виявилися невдалими. Однак із третього разу їм удалося зустрітися неподалік с. Стратин Рогатинського р-ну Івано-Франківської обл. з бойовиками О. Демського – «Лесем», «Сірком» та «Солов'єм». Ті привели В. Кука, У. Крюченка та В. Порплицю до О. Демського у Стратинський ліс⁴⁴. Там вони пробули впродовж двох тижнів, очікуючи зв'язку з керівником Букачівського районного проводу ОУН «Данилом», який ще раніше повідомив про наявність пошти від керівника Карпатського проводу ОУН Василя Охримовича та матеріалів із-за кордону для В. Кука⁴⁵. Про те, що В. Охримович був заарештований органами держбезпеки, В. Кук тоді ще не знав. Після цього В. Порплиця повернувся на Тернопільщину, а В. Кук із дружиною залишився на Рогатинщині.

У першій половині 1953 р. В. Порплиця отримав останнє важливе завдання – підтримувати зв'язок між членами Проводу ОУН на українських землях В. Куком і В. Галасою. Вони в листах обговорювали ситуацію в підпіллі та потребу перебазуватися східніше (наприклад у Кам'янець-Подільську обл.). Їм здавало-

⁴³ Іщук О. Життя та доля Уляни Крюченко... – С. 17.

⁴⁴ Іщук О., Ніколаєва Н. Життєвий шлях Уляни Крюченко... – С. 419–420.

⁴⁵ ГДА СБ України, ф. 6, спр. 51896-ФП, т. 1, арк. 290–292.

ся, що там чекістські операції проти підпільників проводяться з меншим розмахом, і працювати буде легше. Проте, як згодом виявилось, інформацію про «легші умови роботи на Сході» інспірували агенти МГБ, які в 1952–1953 рр. намагалися виманити В. Кука й В. Галасу на базу легендарного «проводу ОУН» на Поділлі. Зрештою, їм це частково вдалося, адже В. Галаса після переходу з Волині був заарештований 11 липня 1953 р. саме на Поділлі⁴⁶.

Керівництво УМГБ по Тернопільській обл. у 1952–1953 рр. постійно отримувало грізні вказівки з Києва й Москви посилювати розшук В. Порплиці, щоб через нього вийти на місця базування В. Кука. Розшук останнього вважався одним із головних завдань чекістів. Вони завербували чимало нових агентів у різних селах Тернопільщини, опитували місцевих мешканців, установили спостереження за людьми, які раніше підтримували контакти з ОУН тощо.

10 січня 1953 р. начальник УМГБ по Тернопільській обл. полковник В. Шевченко затвердив план агентурно-оперативних заходів із розшуку керівника підпілля ОУН В. Кука та його кур'єра – В. Порплиці⁴⁷. Передбачалося вербувати нову агентуру для розшуку підпільників, активно працювати з наявними інформаторами, провести серію заходів, які могли б допомогти виявити місця перебування підпільників. Не аналізуватимемо тут усі заходи докладно. Зауважимо лише, що співробітники органів держбезпеки максимально детально опрацювали план роботи, зазначивши всі можливі варіанти, які можуть допомогти виявити В. Порплицю.

Через місяць після смерті Й. Сталіна та зміни чекістського керівництва в УРСР, 12 квітня 1953 р. новий начальник УМВД по Тернопільській обл. генерал-майор В. Трубников затвердив оновлений план заходів із розшуку боївок «Байди» та «Залізняка»⁴⁸. Розлогий документ містив 27 пунктів. Серед іншого також передбачалося продовжувати вербувати нову агентуру

⁴⁶ Див.: *Галаса В.* Наше життя і боротьба: Спогади; *Савчин М.* Тисяча доріг.

⁴⁷ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 171–194.

⁴⁸ Там само, арк. 244–262.

для розшуку підпільників, працювати з інформаторами, які могли б допомогти виявити місця їх перебування.

Уже 20 квітня 1953 р. виконуючий обов'язки начальника 1-го управління МВС УРСР генерал-майор М. Поперека листом № 2/10/740 поінформував керівника УМВС по Тернопільській обл. генерал-майора В. Трубникова, що загалом із представленим планом дій щодо розшуку «Байди» він згоден. Але при цьому М. Поперека наголосив, що МВС УРСР проводить спеціальні заходи з розшуку та затримання В. Порплиці, тож до особливих указівок із Києва слід утриматися від проведення запланованих дій. М. Поперека запропонував проводити агентурно-оперативну роботу проти «Байди» в напрямі виявлення його зв'язків.

Також важливим було набути необхідну агентуру, котра могла б посприяти вийти на місця перебування підпільників. Крім того, М. Поперека констатував, що територія тодішніх Заложцівського та Зборівського районів Тернопільської обл. мала винятковий оперативний інтерес для МВС у справі розшуку керівника ОУН в УРСР В. Кука. Він пропонував подумати про створення тут легендованого «підпілля» з метою перехоплення каналів зв'язку В. Кука. Про хід виконання запланованих заходів М. Поперека пропонував інформувати оперативну групу МВС УРСР кожні 10 днів⁴⁹.

Виконуючи наказ Києва, 22 квітня 1953 р. начальник УМВС по Тернопільській обл. генерал-майор В. Трубников затвердив оновлений план агентурно-оперативних заходів із розшуку бійки «Байди»⁵⁰. Це було пов'язано ще й з тим, що кількома днями раніше (16 квітня) підпільник «Залізник» та його бойовики «Терен» і «Богданко» загинули в бою зі співробітниками МВС у с. Юзефівка на Тернопільщині. Про їх появу тут чекістам повідомив місцевий мешканець агент «Десятий». Зважаючи на зміну ситуації та на нові вказівки з МВС УРСР, попередні плани суттєво змінилися. У документі зазначалося, що, скоріше за все, «Байда» і його люди діють на території сіл Бишки, Потік, Августівка, Куропатники та Жуків Тернопільської області. Копію

⁴⁹ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 263.

⁵⁰ Там само, арк. 267–273.

цього плану було направлено до оперативної групи МВС УРСР, яка базувалася у Львові.

26 квітня 1953 р. міністр внутрішніх справ УРСР генерал-лейтенант П. Мешик⁵¹ листом № 1223/м повідомив начальника УМВС по Тернопільській обл. генерал-майорові В. Трубникову, що відомство проводить спеціальні заходи з розшуку В. Порплиці. Зважаючи на це, він зажадав виключити будь-яку ймовірність фізичного знищення «Байди», а заплановані заходи УМВС – тимчасово не проводити. Водночас П. Мешик запропонував активізувати роботу з виявлення близьких зв'язків членів боївки В. Порплиці, набути кваліфіковану агентуру з числа місцевих мешканців, щоб створити необхідні умови для знищення підпільників у потрібний момент. Про результати вжитих заходів пропонувалося доповідати⁵².

У березні 1953 р. у с. Травотолоки Зборівського р-ну Тернопільської обл. чекісти завербували одну з місцевих мешканок, котра з 1949 р. добре знала В. Порплицю, користувалася його довірою. Іноді він заходив, щоб відпочити, поїсти та дізнатися новини. Завербована отримала псевдонім «Люба». Уночі 26 квітня В. Порплиця разом зі ще одним підпільником справді з'явився в її хаті, розпитував про ситуацію у селі. Згідно з оперативною інформацією, він міг навідуватися сюди й надалі. Але у травні 1953 р. цього так і не сталося.

Зате 4 червня 1953 р. «Люба» повідомила заступникові начальника 4-го відділу УМВС по Тернопільській обл. Красникову, що в ніч на 2 червня до її будинку заходили двоє підпільників, у тому числі й «Славко» (під цим псевдонімом В. Порплиця був відомий «Любі»). Посидівши хвилин 40, вони пили молоко та розпитували про ситуацію у селі, новини, дії внутрішніх військ. Також поговорили з матір'ю й сестрою «Любі». «Славко» дав їй

⁵¹ Мешик Павло Якович (1910–23.12.1953) народився в м. Конотоп у родині службовця. Українець. В органах радянської держбезпеки з 1932 р. Із 26 травня 1943 р. – генерал-лейтенант. Упродовж 16 березня – 30 червня 1953 р. – міністр внутрішніх справ УРСР. Заарештований 30 червня 1953 р. в Києві. Засуджений 23 грудня 1953 р. до вищої міри покарання. Розстріляний у Москві. Нереабілітований.

⁵² ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 264–265.

завдання купити свіжі випуски газет «Известия» та «Радянська Україна», цукор, консерви і видав на це все гроші. Потім підпільники зібралися й пішли, пообіцявши зайти знову завтра вночі.

Дочекавшись ранку, агент «Люба» потай зустрілася у селі з оперативником Чернієнком та розповіла йому про нічний візит. Він дав їй указівку придбати все, про що просили «гості», і на наступній зустрічі передати. Також просив виконувати всі їхні доручення, щоб не зруйнувати довіру. У ніч на 3 червня 1953 р. до «Люби» знову прийшли троє підпільників і забрали в неї газети, цукор, консерви. В. Порплиця («Славко») подякував жінці і дуже просив допомогти отримати документи – паспорт і військовий квиток. Пропонував навіть викрасти їх, причому бажано у чоловіка його віку й комплекції. Потім підпільники пішли, нічого не сказавши про дату свого наступного візиту⁵³.

Про появу «гостей» у с. Травотолоки та про інформацію, надану «Любою», керівництво УМВС по Тернопільській обл. негайно поінформувало львівських і київських колег. Після обговорення ситуації, в якому брали участь І. Шорубалка та інші досвідчені оперативники, було вирішено розробити окремий план заходів щодо використання «Люби» з метою затримання В. Порплиці живим. 10 червня 1953 р. начальник УМВС по Тернопільській обл. В. Трубников затвердив план захоплення «Байди» за допомогою агента «Люби» й надіслав його міністрові внутрішніх справ УРСР П. Мешкику⁵⁴. 12 червня копію цього плану він також відправив заступникові міністра М. Поперці у м. Львів⁵⁵. Загальний задум був таким: «Люба» отримала завдання скористатися довірою підпільників до неї та забезпечити арешт В. Порплиці. Для цього її ретельно проінструктували, як діяти в таких випадках, і вручили спецпрепарати «Нептун-47-а», «Нептун-47-б» та «Нептун-80». Це було сильне снодійне без жодного смаку, призначене для підмішування в їжу. Після потраплення препарату в організм людини вона втрачала можливість чинити опір і засинала на 15–20 год.

⁵³ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 287–290.

⁵⁴ Там само, арк. 294–306.

⁵⁵ Там само, арк. 307–319.

Усвідомлюючи важливість затримання В. Порплиці, адже це давало змогу вийти на місця перебування В. Кука, 23 червня 1953 р. заступник начальника 4-го відділу УМВС по Тернопільській обл. Красников склав детальне завдання для агента⁵⁶. Було передбачено різні варіанти дій у випадку приходу підпільників до «Любиної» хати. 24 червня 1953 р. Красников наказав оперативним співробітникам лейтенантові Чернієнку, заступникові начальника відділення УМВС капітанові Комарову та старшому оперуповноваженому УМВС старшому лейтенантові Ковирзину взяти В. Порплицю живим⁵⁷. Розроблений план затвердив начальник УМВС по Тернопільській обл. полковник С. Хорсун. 25 червня план направили на затвердження заступникові міністра внутрішніх справ УРСР генерал-майорові М. Поперці⁵⁸. Заходи було схвалено.

У ніч на 27 червня 1953 р. В. Порплиця разом із побратимом знову прийшов до хати «Люби». Підпільники розпитали її про ситуацію у селі, випили молока та пішли, пообіцявши зайти за день і попросивши приготувати для них гарячу їжу. Наступного дня агент поінформувала про це оперативника Чернієнка, і він запропонував їй застосувати спецзасіб «Нептун» під час наступного візиту «гостей». Але коли вони прийшли в ніч на 29 червня 1953 р., то їсти їм готувала мати «Люби», тож підмішати «Нептун» можливості не було. Під час відпочинку у хаті, В. Порплиця попросив «Любу» дістати йому інструкції з фінансів та бюджету, мотивуючи це потребою ознайомитися з оплатою праці колгоспників. Цілком можливо, що про ці матеріали його просив В. Кук, який уважався в підпіллі фахівцем із сільського господарства і був автором книги «Колгоспне рабство»⁵⁹. Наприкінці зустрічі В. Порплиця повідомив, що він, можливо, заїде ще приблизно за два тижні.

⁵⁶ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 231–237.

⁵⁷ Там само, арк. 224–230.

⁵⁸ Там само, арк. 216–223.

⁵⁹ Див.: Кук В. Колгоспне рабство / Передм. В. В'ятровича. – Львів: Центр досліджень визвольного руху, 2005. – 264 с.

Зважаючи на це, чекісти вжили всіх можливих заходів, щоб наступного разу таки досягти успіху. Оперативники ретельно готувалися до проведення задуманої операції. Інформація постійно систематизувалася й аналізувалася. 17 липня 1953 р. заступник начальника відділення 4-го управління МВС УРСР капітан Строкін склав інформаційну довідку про В. Порплицю та його кур'єрську групу. Він навів усі основні дії підпільників, відомі чекістам за останній період⁶⁰.

У червні–липні 1953 р. агент «Люба» та оперативні співробітники Чернієнко й Ковирзін, під виглядом місцевих працівників міліції, терпляче очікували на появу В. Порплиці у с. Травотолоки. І 23 липня він таки прийшов до своєї, як йому здавалося, надійної людини. Подобиці спецоперації викладено у записці начальника відділу 4-го управління МВС УРСР полковника Данилова на ім'я начальника 4-го управління МВС УРСР В. Майструка від 24 липня⁶¹.

Отже, 23 липня 1953 р. о 3-й год. В. Порплиця («Байда») та підпільник «Дуб»⁶² зайшли до хати агента «Люби». Їй уранці вдалося сходити до села під легендою «розвідати ситуацію» і повідомити про майбутній візит оперативного співробітника Чернієнка, який виступав у ролі місцевого вповноваженого міліції. Він ще раз проінструктував «Любу». Приблизно між 15-ю й 16-ю год. «Люба», використавши «втемну» рідну сестру, підсипала в їжу підпільникам спецзасіб «Нептун». Але «Дуб», скуштувавши борщу, сказав «Байді», що туди щось намішано. Другу страву (локшину) гості їсти не стали. Спустились із горища до кімнати. «Дуб» став звинувачувати сестру «Люби», що вона щось досипала в їжу, а потім, заклавши пальці в рот, викликав блювання. Його приклад наслідував і В. Порплиця. Незважаючи на запевнення останнього, що ця родина надійна, «Дуб» вимагав негайно залишити хату, тож підпільники швидко зібрали речі й подалися городами до поля в напрямку лісу. Про це

⁶⁰ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 238–240.

⁶¹ Там само, арк. 241–242. Також див.: ф. 13, спр. 372, т. 70.

⁶² Ідеться про *Василя Івановича Палчата*, 1918 р. н., уродженця с. Берлин Бродівського р-ну Львівської обл.

«Люба» о 16-й год. 25 хв. повідомила Чернієнка, а той передав інформацію оперативникам Котенкові та Красникову, які перебували в урвищі за селом. Група Котенка негайно взяла підпільників під спостереження, маючи завдання захопити їх живцем.

Як зазначено у звітах, поведінка підпільників свідчила, що останні частково перебували під дією «Нептуна». Це підтверджується тим, що вони не втікали (мабуть, не вистачало сил), але все ж добре орієнтувалися на місцевості. Пройшовши приблизно 2 км від села, підпільники помітили оперативників, які за ними стежили, і відкрили по них вогонь. Потім почали знищувати й розкидати в полі наявні документи, зокрема записні книжки (їх згодом підібрали чекісти). Подолавши приблизно ще 1 км, підпільники ввійшли у поле пшениці, де й залягли. Оперативна група за ними спостерігала. О 17-й год. 10 хв. чекісти почули два постріли. Коли вони прибули на місце, то побачили, що «Дуб» застрелився у скроню, а В. Порплиця поранив себе у живіт. Він був доставлений до лікарні Тернополя, де й помер о 19-й год. 15 хв.

Чекісти вилучили два автомати, два пістолети, 1100 руб., документи, у тому числі дві записні книжки з датами зустрічей, а також лист від члена Проводу ОУН В. Галаси («Орлана») до «МКЛ» (В. Кука). 25 липня 1953 р. всі ці матеріали полковник Данилов надіслав до 4-го управління МВС УРСР в м. Києві⁶³. Згодом було зроблено переклад записів російською мовою.

Пізніше у звітах констатувалося, що спецзасіб «Нептун» не відповідає вимогам, адже жертви відчули його смак, що й унеможливило захоплення їх живими. Оскільки керівництво держбезпеки УРСР надавало великого значення арешту В. Порплиці, про що неодноразово наголошувалося на інструктажах для оперативників⁶⁴, його загибель було розцінено як провал спецоперації.

31 липня 1953 р. начальник УМВС по Тернопільській обл. полковник С. Хорсун надіслав заступникові міністра внутрішніх справ УРСР М. Попереці спецповідомлення № 4/3653 про реалі-

⁶³ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 243.

⁶⁴ Там само, ф. 13, спр. 372, т. 70.

зацію заходів, проведених у 1953 р. з розшуку кур'єрської групи Проводу ОУН під керівництвом В. Порплиці («Байди»)⁶⁵. У документі детально викладалися обставини знищення боївки «Залізняка» 16 квітня 1953 р. та наслідки спецоперації проти «Байди» у червні–липні 1953 р. С. Хорсун пропонував нагородити оперативних працівників, які брали участь у заходах, додавши проект відповідного відомчого наказу⁶⁶. Утім, керівництво держбезпеки було невдоволене загибеллю В. Порплиці, тож жодної інформації про відзначення в архівах поки що не виявлено.

На цьому розшук В. Порплиці припинився. Справу завершує показовий документ. 11 листопада 1953 р. начальник УМВС по Тернопільській обл. полковник С. Хорсун ще раз повідомляв запискою по ВЧ міністрові внутрішніх справ УРСР генерал-лейтенантові Т. Строкачу подробиці та результати операції проти В. Порплиці («Байди»)⁶⁷. Цілком можливо, що ця інформація була потрібна київському керівництву для подальшого планування заходів із розшуку В. Кука, який на той час усе ще залишався на волі.

Отже, В. Порплиця, опинившись у підпіллі ОУН та УПА ще в молодому віці, виконував обов'язки зв'язкового, діяв у різних районах Західної України, а найбільше – на Львівщині та Тернопільщині, знав багатьох провідників. Судячи з документів, він чітко виконував указівки керівництва, суворо дотримувався принципів конспірації, що й дозволило йому так довго продовжувати боротьбу. У 1946–1953 рр. В. Порплиця був довіреною особою, а згодом керівником зв'язків В. Кука. У 1949–1953 рр. до нього сходилися всі лінії підпільних зв'язків останнього. Фактично йому постійно доводилося одночасно виконувати декілька завдань: бути охоронцем В. Кука, забезпечувати його господарські потреби, дбати про підготовку криївок тощо. Упродовж 10 років він брав участь у забезпеченні роботи зв'язкових ліній підпілля, здобувши великий досвід цієї роботи. Після загибелі В. Порплиці у В. Кука, який, наприклад, 1944 р. мав не

⁶⁵ ГДА СБ України, ф. 73, спр. 488, арк. 324–335.

⁶⁶ Там само, арк. 336–338.

⁶⁷ Там само, арк. 339–342.

менше 100 довірених осіб, фактично не залишилося зв'язкових. Він змушений був у 1953 р. взяти у О. Демського («Шувара») двох бійців: М. Феніна («Назара») та В. Задвірного («Довбуша»). Саме з ними 23 травня 1954 р. його й захопили чекісти в лісі біля с. Кругів Золочівського р-ну Львівської обл.

Життєвий шлях Василя Порплиці, як і багатьох інших українців тієї епохи, свідчить: вони віддали свою молодість, сили, життя боротьбі за створення незалежної держави. Чимало їхніх рідних і близьких людей постраждали та загинули. Сподіваємося, що долі цих людей стануть предметом подальших досліджень українських істориків.

Ищук А. Василий Порплица («Байда») – связной главного командира УПА Василя Кука

Рассматриваются жизненный путь и деятельность Василия Порплицы («Байды») – связного главного командира УПА Василя Кука в 1946–1953 гг. Особое внимание уделено его розыску органами МГБ–МВД в 1951–1953 гг.

Ключевые слова: политические репрессии, подпольщики, чекисты, ОУН, УПА, НКВД, НКГБ, МГБ, МВД.

Ishchuk O. Vasyl' Porplytsia («Baida») – Postman UPA's Commander Vasyl' Kuk

Life and activity of Vasyl' Porplytsia («Baida») – postman UPA's commander Vasyl' Kuk, are analyzed in this article. Special attention is devoted to his activity in the Organization of the Ukrainian Nationalists and Ukrainian Insurgent Army in 1946–1953. Author analyzed why and how he was killed by NKVD in 1953.

Key words: political repressions, OUN, UPA, NKVD, NKGB, MGB, MVD.